

De tongvaren óók in Apeldoorn

In aansluiting op het artikel van de heer C. Sipkes 'Een tongvaren gered' in het aprilnummer van *Natura*, delen wij hierbij mede, dat wij onlangs voor het eerst tongvarens aantroffen in het natuurpark 'Berg-en-Bos' te Apeldoorn. De varens komen voor tussen de vochtige keien van een kunstmatige waterval. Van een vochtige standplaats getuigt ook de Flora van Nederland van Heukels-van Ooststroom. Deze geeft als standplaats 'oude vochtige muren, greppelkanten, waterputten, in de duinen, onder duindoorn'. Potonié vermeldt in zijn *Illustrierte Flori*: meist zerstreut in feuchten Fels-spalten und Ziehrlunnen Mitteldeutschlands.

Goed herinneren wij ons nog de talrijke tongvarens in de Jura in de omgeving van Mouthier.

J. A. C. Veth en A. N. Koopmans

Uit de Natuurbescherming

Nu de tenten weer in de foudralen verdwenen zijn kunnen we onze aandacht wijden aan de stapel krantenknipsels over de natuurbescherming. De recreatie komt uiteraard in deze maanden veelvuldig in het nieuws. Opmerkelijk was dat er dit jaar veel aandacht besteed werd aan geheel nieuwe recreatiegebieden. Met de in de 2de Nota Ruimtelijke Ordening gelanceerde 'Kernen van formaat' is in enkele gevallen een aanvang gemaakt. Het *Lingebos* bij Gorkum is een fraai voorbeeld van zo'n project. In de ruilverkaveling Tielerwaard-West kwam hiervoor maar liefst 100 ha beschikbaar. Voor de rijbaanverdubbeling van de bijgelegen rijksweg 15 was veel zand nodig, hierdoor konden in het park een aantal vis- en zwemvijvers aangelegd worden. Men rekent dat er op topdagen maar liefst 15 duizend mensen komen recreëren! Nu ziet alles er nog kaal uit maar als over enkele jaren de jonge aanplant doorzet zal daarin wel verandering komen. Ook bij *Leenwarden* is zo'n recreatie project in uitvoering. Het plasseengebied van de Grote en Kleine Wielen wordt hiervoor grondig omgewroet. Men heeft zelfs de veenbodem van de plassen weggezogen om zodoende een zandondergrond te krijgen.

Interessante gegevens over het gedrag van de recreanten in dergelijke gebieden zijn te vinden in het rapport *Bos en Recreatie* van Drs. J. C. Heytze (S.B.B.). Bezoekers van de boswachterij 'Nunspeet', werden hiervoor ondervraagd. Vooral de spartelvijver (Zandenplas) bleek de grote trekpleister te zijn. Uit dit onderzoek bleek weer eens duidelijk de concentratie die men in zo'n recreatiegebied op bepaalde plekken krijgt. Maar liefst 47 % bleef op één plek zitten. De 45 % die verklaarde te willen wandelen bleek meestal niet verder te komen dan de directe omgeving van zijn vestiging. Een duidelijke conflictsituatie tussen recreatie en het natuurwetenschappelijk onderzoek is ontstaan bij de plannen die dhr. Zorab met het *Tjeukermeer* heeft. Deze grootmeester in recreatie-projecten wil midden in het Tjeukermeer een eilandestad (Tjeukerstad) bouwen. Een project wat maar liefst 400 miljoen gaat kosten. Naast een vaste bewoning van 2500 bungalows zouden er ook nog 2500 bungalows voor weekendgasten komen; allemaal met een eigen aanlegplaats bij de woning. De overheid hoeft slechts 7 miljoen voor de waterzuivering te betalen. Het Tjeukermeer heeft in zijn huidige vorm weinig waarde voor de recreatie omdat het erg ondiep is. Wel heeft dit mooie en grote rustgebied een grote wetenschappelijke waarde. Het Limnologisch Instituut heeft hier een afdeling heengebracht, die reeds enkele jaren bezig is met studies over de voedselketens. Bij de realisering van de (overigens fraaie) plannen van dhr. Zoreb zou dit gehele onderzoek afgebroken moeten worden. Uiteraard gaat de geplande nieuwbouw van het Limnologisch Instituut, met een investering van 2,5 miljoen dan ook niet door. Hopelijk laat men zich in Friesland niet te snel door grote plannen overtroeven.

Toen U en ik bezig waren onze vakantie spullen in te pakken werden we opgeschrikt door berichten over een massale vissterfte in de Rijn (hoe is het mogelijk dat daar nog vis in zat). Een Duitse chemische fabriek 'verloor' maar liefst 5 ton van het fungicide Endosulfan. De gevolgen voor de visstand waren rampzalig. In hoeverre de drinkwatervoorziening in het westen van ons land nu werkelijk in gevaar is geweest, is moeilijk te achterhalen maar gevaarlijk was het wel. De Nederlandse laboratoria hebben met het snelle aantonen van de boosdoener een goede beurt gemaakt. De verantwoordelijke fabriek zette een dezer dagen een grote hoeveelheid nieuwe glasaal uit. Shell-Pernis gaf maar liefst 1 miljoen uit om het lek te dichten waardoor vorige jaren grote hoeveelheden gechloreerde koolwaterstoffen via de Nieuwe Waterweg en de Noordzee in de Wadden terecht kwamen; honderden vogels stierven hierdoor. In het Duits heet zoiets treffend de Wiedergutmachung.

Een andere vervuiling waarover men zich steeds meer zorgen gaat maken is de temperatuursverhoging

van het open water als dit massaal als koelwater voor elektrische centrales wordt gebruikt. Met de plannen voor zo'n nieuwe centrale bij Leiden is dit gevaar voor de plassen rondom Leiden zeer groot. Een aantal Leidse biologen heeft zich in een open brief aan de plaatselijke bestuurders ernstig bezorgd over deze zaak getoond. Uit o.a. Amerikaans onderzoek is gebleken dat reeds een zeer geringe (enkele graden) temperatuursverhoging het zuurstofgehalte sterk doet verminderen. Vooral bij warme perioden zou dan het biologisch evenwicht snel verstoord kunnen worden, hetgeen ondermeer een grote vissterfte tot gevolg zou kunnen hebben. Technisch zijn ook andere koelsystemen mogelijk; de totale bouwkosten zouden hierdoor maar slechts 4% hoger komen te liggen. Prof. Quispel wijst in een interview met het A.D. (24/5) in verband hiermee nog eens op de nog steeds heersende gedachte 'het valt wel mee'. Volgens dhr Bolomey in het Waddenbulletin (no. 4) speelt deze gedachte ook mee bij de aanleg van de nieuwe persleiding voor afvalwater van de aardappelmeelfabrieken uit de Veenkoloniën naar de Waddenzee. Volgens schrijver (die ook Amerikaans onderzoek aanhaalt) zal het met de verwachte snelle afbraak wel eens tegen kunnen zitten.

Nog wat klein nieuws:

Het ons zo bekende R.I.V.O.N. gaat samen met het I.T.B.O.N. onder de nieuwe naam R.I.T.V.O.N. Natuurmonumenten kocht samen met het Staatsbosbeheer bij Diever het maar liefst 1000 ha grote landgoed 'Berkenheuvel', en ten slotte: De storende camping bij de Bergvennen (Twente) werd aan het Overijssels Landschap te koop aangeboden. Uiteraard zal deze eventuele nieuwe eigenaar de camping niet voortzetten.

S. Algra

Bryonia dioica

In de tuin staat al jaren achtereen een Heggerank, *Bryonia dioica*. Het is een forse plant die tegen een muur opklimt met ranken van 7 m. Het is een lust om te zien hoe deze in het vroege voorjaar na een aarzelend begin de hoogte inschiet en dan per dag enkele cm groeit.

Het is een mannelijke plant, echter in de nazomer blijkt hij toch enkele bessen te dragen. Vermoedelijk zullen er ook wel vrouwelijke planten voorkomen die enkele mannelijke bloemen voortbrengen. Ik meen daar weleens iets over gelezen te hebben, vermoedelijk in een werk over erfelijkheidsleer.

Heerlen

S. J. Dijkstra

Notekraker

De heer Leysen en ondergetekende zagen op 19 juli 1969 een Notekraker in de Grote Peel. Vorige herfst werden daar verscheidene vogels van deze soort waargenomen. Volgens een zegsman moet de soort daar ook gebroed hebben.

Heerlen

S. J. Dijkstra

'Waarom doet hij dat?'

Naar aanleiding van de vele waarnemingen van vogels welke hun spiegelbeeld aanvallen het volgende:

a: In *The Birds Year* by Arthur A. Allen Juni 1951 las ik op blz. 791: '*Shadowboxing His Own Reflection*' Especially unpopular was the bird (Cardinal) half an hour after sunrise, when he was known to fly against the window fifty times without stopping, . . .

b: 24 april 1968 zag ik dat twee gekraagde roodstaarten niet met elkaar slaags raakten, maar elk zijn eigen spiegelbeeld aanvielen.

Dit was op het golfterrein te Duivendrecht waar bij een der schuilhokjes een spiegel tegen een der stutten geplaatst was (voor leerlingen voetstand controle? ?).

'Kleuterschool voor bergeenden?'

4 juli 1969 zag ik in een der waterkanalen van de Amsterdamsche duinwater winplaatsen (kanaal beschut door struiken langs de waterkant) één volwassen bergeend met 45 jongen van verschillende grootte (3 soorten broedsels).

Zou dit een zgn. 'kleuterschool' geweest kunnen zijn?